

Gejza
Vámoš

HRUŠOVIANSKI
HRIEŠNICI

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Edícia Moja klasika

Gejza Vámoš

HRUŠOVIANSKI
HRIEŠNICI

Gejza Vámoš

HRUŠOVIANSKI
HRIEŠNICI

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Copyright © Dedičia 2015
Cover Design © Ľubica Končeková 2015
Epilogue © Mária Stanková 2015
Slovak Edition © Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o. Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

S FINANČNOU PODPOROU
MINISTERSTVA KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Vyšlo s finančnou podporou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV,
spol. s r. o.

Gejza Vámoš: Hrušovianski hriešnici
Zostavila, komentár, vysvetlivky a epilóg napísala Mária Stanková
Zodpovedná redaktorka Mária Stanková
Recenzenti Ladislav Čúzy a Dagmar Kročanová
Obálka a sadzba Ľubica Končeková
Tlač PM Turany
Prvé vydanie
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-892-6

KDE ĽA ĽUDIA BERÚ?

Začína sa to takmer nevinne. Ideme, jacháme, letíme. Po stopách geletov, kolesom i drevinou. V úslní detstva, v nitrianskej doline, za tromi horami.

„Hej, loptoš, kam ideš?“ zvolal na Šaňa Činčalu za hrušovianskou stanicou, pri vodárni akýsi vínný či pivný, ale rozhodne prepitý a prefajčený barytón. Z dverí vodárne vynorila sa statná postava rušňovodiča a strojníka Juraja Babalu. Kľúčom zatváral, potom pristúpil k Šaňovi a potľapkal ho po pleci. „Kde ťa váľa ten tvrdošijný juhozápadný vietor?“

„Do hrušovianskej tehelne,“ chválil sa Šaňo. „Som pozvaný do Harampádych. Kamarát Pišta a jeho rodičia ma pozývajú. Vraj, na olovrant. No, dobre, reku, ja nikdy neskazím nijaký sviatok.“

„Najmä žranicový,“ chcel byť Babala sarkastický.

„Ba veru pôstny. Bol by som blázon,“ bránil sa Šaňo a vystúpiac na koľajnicu, balansoval oboma rukami

„No, nič to,“ tešil ho Babala, „pôjdem s tebou. Nie práve pre žranicu, hoci som tiež zvaný, ale radšej, ech, radšej za dievčaťom. Za párom belasých očí a za všeličím ešte, čo ty, Šaňo, ako štrnásťročný zajac, nechápeš, ale pochopíš, pochopíš veru, ak ťa medzitým nevyberú zo školy a nepošlú do seminária eunuchov pre hárem tureckého sultána.“

„Pekne ste vpraveli,“ ježil sa Šaňo, „ale toho času necítim ani najmenšej túžby po takomto úrade.“

„No, tak či tak, slovom môžem ti prezradiť, že idem za dievčaťom, lebo:

Liaska, Bože, liaska, kde ťa ľudia berú?

Na poli nerasteš, v poli ťa nesejú.“

Neznel zle ten Babalov barytón, keď ho tak vypustil. Pekný chlapík je Babala. Čierne oči, čierne fúzičky a ako sa umyl od oleja vodárne, ako sa vyfintil.

„Prečo spievate liaska, keď je to láska,“ načiera mu do svedomia študent Šaňo.

„Nuž, aby znela ešte mäkšie. Som sám celý zmäklý v duchu; keď myslím na liasku. Žvatlal by som ako dieťa, jachtal by som v pomykove už pri púhom pomyslení. Hej, taký som ti celý rozpomačganý od samej liasky. – Ale čo tu len skáčem po pražcoch, ako vrabec; hajde vedľa na chodník.“

„Musím ťa zarmútiť,“ húta si v duchu závistlivo Šaňo pri pohľade na toľkú blaženosť. A už aj tasí jedovaté žihadlo: „Liaska, veru liaska a cap na záhrade. Čierne capisko. Po rebríku leze a guľkou sa oháňa.“

„Aha, aha, mieriš na kominára Obucha. Oháňa sa veru, kým nedostane rebríkom, či škrabákom cez guľku, ale i cez umazanú papuľu. Nemaj ty strachy o Babalu pre jedného Obucha. Ešte dnes dohovorím sa s Marčou a potom môže hrýzť Obuch svoju železnú guľku na povraze. Nič sa ty neboj, ak bude veľmi dotieravý, rozmrvím ho, ako blchu. Ani biednu blchu!“ dodal Babala odhodlane.

Šaňo sa teda nebál, ale rozhovor sa prerušil, lebo prijachal dlhokánsky popoludňajší nákladný vlak od Šarfie a zahnal hovoriacich na dve strany koľajníc. S rachotom hnali sa popri nich kryté vozne, z ktorých zaznievalo tiahle bučanie rožného dobytká. Postava učupeného hamovkára na výstupku ostatného vagóna naladila Šaňu do úšľabku.

Hamovkára nákladného vlaku mládež z nepochopiteľnej tradície nazýva geletom. Nevedno prečo, kronika o názve nič nezachovala, ale toľko je isté, známe to všetci veľmi dobre, ba vieme zo skúsenosti, že nič nevie tak nerozzúriť hamovkára nákladného vlaku, ako, keď stojac pri násype, zreveš naň: geletááá. Dopálený hamovkár obyčajne vyskočí a hrozne sa rozčuľuje. Uškrtil by ťa azda, keby mu nebolo ľúto z jachajúceho nákladiaku zoskočiť. Jediné, čo môže spraviť, že si ich nedobré a pri stretnutí s geletom môžeš utŕžiť cvenďavé, masťné zauchá, ktoré patrili po zásluže komusi inému.

– Doruč ich priateľovi, keď si to nie ty, ktorý minule reval na mňa pri dolných výhybkách geletáá. – Ani jeden z napajedených hamovkárov ešte neprezradil a ani na zakročenie rodičov, so svojím dieťaťom spoluvyjúcich nie, prečo je urážkou slovo, geleta.

Vojnový stav medzi geletami a mládežou trval a zúril nezmenene ďalej. Šaňo v potulkách okolo stanice neraz zaliezal do hamovkárskych búdok tam stojacich nákladných vagónov. Búdky neboli veľmi pohodlné a okrem sedadla a hamovky nebolo tam ničoho. Ale oko bádatela sa neuspokojí, a ako na skalných stenách včasnej a neskoršej kamennej doby objavilo kresby poloopičích praotcov ľudstva, kresby nesmierného významu o pravekých veľkých zvieratách, tak objavuje, hľa, bystré oko Šaňovo v opustenej hamovkárskej búdke nápis, ktorý dáva čosi tušiť o veľkých zvieratách našej novej, modernej doby.

Lebo, hľa, čo je napísané na stene hamovkárskeho brlohu:

Och, ty chudák, beznádejný, výpomocný Geleta.

Kto ti povie, či ty budeš vlakvedúciim do leta?

Darmo zúfať, zdarná skúška vytrhne ťa z močiara.

Ak máš peknú, mladú ženu,

zver veselo skúšku na ňu.

Vyskúša ju pán riaditeľ od večera do rána.

Šaňovi dlho vrtal hlavou veršík, ktorého úplný význam, vzhľadom na novodobé, veľké zvieratá, nechápal. Šiel s Babalom práve popri dobre známom vagóne, zatisnutom na bočnú koľajnicu, a neváhal využiť príležitosť vyžiadať si od svojho skúseného priateľa vysvetlenie.

Babala mu objasnil veci celkom delikátne, ale neopúšťajúc pevné koľajnice historického materializmu.

– Komu lepšie kamarát, či tým štyrom–piatim hamovkárom, čo tam mrznú v zime, vo dne, v noci, v nekúrených búdkach dlhokánskeho nákladného vlaku, alebo vlakvedúcemu, ktorý sedí v teplej izbičke prvého vagónu, hneď za lokomotívou a iba si bafká po ceste alebo štrngoce si nákladnými lístkami. Je mu akiste lepšie, ako tým mrznúcim chudákom, ktorí v nude a mrzutosti nemôžu zatočiť nikým a ničím, iba ak hamovkou, a to tiež len na signál rušňa. Veľa hamovkárov a málo vlakvedúcich. Ký div potom, že každý súci hamovkár sníva o teplučkej izbičke manipulačného vozňa ako o vrchole kariéry. Roky sa minú, chudák hamovkár už šedivie a zažiada si raz. Nič. Veľkí páni nekývnu na malého hamovkára ani uchom. Zapýta druhý raz. Zasa ticho, ako v kostole, až to chudáka hamovkára začína mrziť.

„Nuže, choď, Amálka,“ durí svoju peknú, mladú ženu. „Nuže, choď vysvetliť tým veľkým zvieratám na riaditeľstve dávnu túžbu môjho srdca. Žiadosti a spisov sú tam akiste tisíce a tisíce, až ich nudí, tú vysokú zver. Ale švárnej ženy, aká si ty, nemajú páru nie len tam hore v tom veľkopanskom zverinci, ale ani po celom chotári. Preto, len choď, Amálka a vysvetli im, aby porozumeli.“

Ide Amálka, ide so siedmimi, z popola pečenými pagáčikmi v kapse. Veľká pani pozrú na ňu a veru ústa otvárajú, lebo takú peknú ženu nevideli dávno. Nejednen beznádejný chudák hamovkár urobil už kariéru týmto jednoduchým spôsobom. Tento prostučký vynález osvedčil sa už i u oveľa väčších pánov, počnúc od primabaleríny až po univerzitného profesora. Taká je moc ženskej krásy. Teda, nijaká pohana na hamovkárov.

Pohanu azda nie, ale geletu neraz kričal ešte na nich Šaňo a neodpustil by si to ani teraz, cestou do hrušovianskej tehelne.

Ale, laľa, pri telegrafnom stĺpe stojí Miloslav Makovník, telegrafný dozorca. Pekný, mladý človek čiernych očí, s čiernymi fúzikmi a hrozne krivými nohami, ktorými ho už sama príroda predurčila, keď nie priam na koňa, tak aspoň na bicykel. Makovník na kole jazdí z chotára na chotár, neraz na bohapusté, hornaté, či rovinaté kraje. Vyňuchá kde–akú vadu telegrafného vedenia, nech je v čertoch, diabloch. Radosť vidieť Makovníka pri práci. Kde-kade iba sa pozastaví, najväčšmi tam, kde sa mu niečo nezdalo na lesklých drôtoch, tiahnucich sa do diaľav. Hádám straka nesedela iba pol zadkom na drôte, snáď čvirikanie lastovičiek prezradzovalo niečo podozrivého? Ktovie, ostáva iba skutkom, že Makovník razom kde nič, tam nič, v samote chotára zostúpi so svojho erárneho kola a oprie sa o agát. Na chrbte nástrojmi a drôtovými zväzkami preplnená taška. Ňuchá po poruche a najdúc ju, upevní si na nohy mohutné železné háky, podobné rožkom roháča a veľa neváhajúc, vylezie i na najvyššiu telegrafnú tyč tak chytro a bezpečne, ako pavián na palmu. Zapne si ručný telefónik, zacengá, pozdraví kde-ktorú slečnu na pošte a potom, sťaby zunujúc takéto počínanie, zasa zlezie zo žrde. Ale čože nás po Makovníkových lezeckých schopnostiach. Nás zaujíma hlavne jeho na červeno natrený, krásny a pevný erárny bicykel, ktorým ho osud odsúdil na večné spojenectvo.

Makovník, ináč celkom príčetný, správny chlap, nemôže svoj bicykel ani cítiť. Šaňovi zasa sliny tečú už len pri pohľade na neho a nechápe, ako môže Makovník svoje kolo neľúbiť. Darmo mu vysvetľuje blazeovaný gazda kolesa, že nebaví človeka, čo je ťažká, každodenná povinnosť bez premeny. Šaňo vyťahuje z vrecka prichyšané cigary, prisvojené z otcovej zásoby, a oči sa mu zalesknú nadšením, keď Makovník prikývne na znak súhlasu.

„Až ho dolámete, pozbierajte všetky kúsky, lebo nič chýbať nesmie,“ kričí za ním Makovník, ktorý proti pohrome kolesa nič nenamieta, keďže je erárne, a len toho sa bojí, že by stratené súčiastky musel zakúpiť zo svojho.

Blažené dni, keď má Makovník robotu v Hrušovanoch. Z mládeže nemal kolesa nikto, iba Pišta Harampády, ale ten ho nepožičiava, jedine Bugrišovi. Koleso v Hrušovanoch. Vrchol Šaňových detských snov. Letieť s vetrom o závod. Zmizne dialka okolitých dedín a cítiť sa pánom času, ciest a celej zemegule, ktorá až na vodnaté časti, je skrz-naskrz všade dookola ovládateľná.

Dialka, tá bezútešná dialka, prekliaty nepriateľ detstva šarvancov. Šliapkať si, šliapkať, o dušu v blate, v mraze, v prachu a v horúčave. Tak pomaly lezú telegrafné stĺpy, tak by si daroval pol duše, keby ťa akási dobrotivá sila razom prehodila z dediny do dediny a bez úmerného pochodovania otravnou, suchopárnou hradskou.

Dialka, prekliata dialka, odveký nepriateľ chudobného a primitívneho človeka.

Súlovce, Suľany, Salakusy, Solčany musia byť kdesi medzi horami. V ďalekých, zelených tríbečských horách, za našimi kopcami, tam ďalej za troma reťazami hôr, snáď v uzavretej kotline, kde vedie iba štíhla biela serpentína. Malé, tiché dedinky, sto ráz krajšie od našich, s udivenými ľuďmi, s poverou zapadnutých krajov, s neskaznou láskavosťou cudzincov, nevidajúcich ľudí.

Šaňova myseľ s túžbou sa uchyľovala po širo-šírom lesnatom, hornatom okolí hlohoveckých hôr, Bielych Karpát, Tríbečských vrchov s tajuplnými rumami, snáď málo navštívenými, snáď ešte nevydrancovanými, kde by sa našli i turecké zbrane, gule z diel, spráchnivené kosti a tajné úkryty hlinených hrncov striebrom a zlatom naplnených.

„Pán Makovník, vy neviete, aký poklad máte,“ lúčil sa Šaňo s Makovníkom a šliapu si s Babalom ďalej k tehelni.

Prekliata diaľka zvierá možnosti rozbehu na všetky strany. Kedy už prídu veky, ktoré zotrú diaľku?

Laľa, čosi rachotí za nami. Ktosi šťastný si zdoláva diaľku a jachá si, jachá za nami.

Na vehikle, ktorý nás práve doháňa, sedí starý pán doktor Porges, chválne známy železničný lekár zo Šarfie. Jachá práve smerom na Hrušovany na drezine a zastavuje sa pri Babalovi.

Porgesov veľký, rapavý ňufák na leskne na júlovom slnku. Sedí bachratý, fúzatý, sýtený na drezine, v lone lekárska taška a utiera si čelo ľahkou batistovou šatkou.

„Laľa, vandráci, kadeže, kade?“

„Do tehelne obaja,“ pozdraví Babala, „ale nech sa páči len ďalej bez zdržovania. Väčšina cesty už je za nami. Tých niekoľko metrov si už ušliapeme veselo.“

„Viem, viem, ale si len vysadnite,“ pozýva Porges so širokým posunkom. „Idem tiež do tehelne. Práve ma volali telefónom. So starou Harampádyčkou je zase čosi. V lete sa jej chytá nádcha a v zime úpal. Stredovek lepšie sa vyznal v babách ako my.“

„Ani ja ich neľúbim,“ priznáva sa Babala, „iba ak v mladom vydaní. Za mlada bývajú neraz veľmi znesiteľné.“

Doktor Porges a Babala sa zhodujú a drezina uháňa smerom k štíhlemu komínu tehelne. Porges fučí a utiera sa.

Je najobľúbenejším lekárom nielen v meste Šarfii, ale i v šírom okolí. Jeho spôsoby sú naskutku neodolateľné a prezrádzajú hlboké lekárske vedomosti:

„Tak napred vodu do umývadla, kus mydla a čistý uterák. Tak, už je vše prichystané? Výborne.“

Porges dofučí k posteli nemocného, prezerá ho a potešuje ustrašené príbuzenstvo.

„No, nebude to také zlé. Trocha diftérie, tam, u tohto decka šarlach a u tohto začínajúci týfus. Ale,“ mrká významne, „vyliečime, veru vyliečime. Prosím len novú vodu do umývadla, nový uterák a nové mydlo. Ták. A napíšeme medecínku.“

Dôsledne požadoval vše nové, mydlo i nový uterák a tým si získal

poveš' náramne svedomitého lekára. Pritom oplýval potešujúcim slovom. Rád hovoril a hlasne, čo spôsobilo dojmom istoty.

FAJNOVÝ OLOVRANT

Pištovo hudobné utrpenie. Neslušný Jajteles. Velryba v Hrušovanoch. Porges poučuje ľudstvo a len a len nedá pokoj Marči. Dozvieme sa, prečo ľúbia jedináčikov.

U Harampádych prijali malú spoločnosť so zmiešanými pocitmi. Lekára s obavou. Dali mu hneď vodu, mydlo a uterák. „Tade, pán doktor. Od včerajška je so starou horšie. Tvári sa veľmi skleslo. Už na vás čakáme ako na spasenie.“

„Uvidíme, uvidíme,“ bučí Porges, „len sa trochu povypytejeme a vyšetríme. Tys‘ to Marča?“ zazrie dcéru domu. „Veď si len vyrástla, čo som ťa nevidel. A pekná si, vyfintená pre mládenca. Vlások kučeravé ani ovečka. Povedz béeé.“

Žartovné Porgesisko zapadne za dverami nemocnej a pochmúrna nálada sa trochu vyjasňuje.

Babala sa víta s dcérou domu na vydaj. Tí si majú čo povedať. Najradšej by zmizli, zapadli do záhrady, ale otec sa akosi mračí a matka jastrabím zrakom sleduje každý krok svojej dcéry.

„Marča, Marča, neodchádzajte. Hneď bude olovrant.“

Chtiac-nehtiac musia ostať pod dozorom, nuž utiahnu sa do výklenku u obloka a tam sa zhovárajú vo veľkom vzájomnom porozumení.

Pomerne najsrdečnejšie prijímajú Šaña, syna staničného prednostu z Hrušovian. Razom sa Šaňo dozvie, čomu má vlastne ďakovať za pozvanie.

So synom domu, Pištom Harampádym, dobrí rodičia mali nemálo starostí. Otec, hlavný strojník tehelne, ho posielal do gymnázia a duril ho do štúdia, ako len mohol, pri každej príležitosti. Kúpil mu i husle a posielal ho na hodiny k profesorovi hudby. Úbohý otec bol slepý v porovnaní s vlastným potomkom, ako bývajú všetci otcovia, ktorí nechcú vidieť sprostotu vlastného potomka a nechcú sa priznať k porážke svojich vyčarovaných otcovských snov.

„Vezmi si husle a zahraj mi niečo, ale s citom,“ kázal otec Harampády synovi, keď večer po robote zasadol si ku stolu k tvarohovej alebo slaninovej škvarenine, ktorú najradšej jedával.

Pištova myseľ blúdila okolo najnovších lotrovstiev a mal len toľko chuti do hudby, ako mucha do horúcej polievky. Najmä keď otec večeriaval vonku na dvore a tam, hľa, za plotom okúňali sa škodradovní Pištovi priatelia, ktorým sa ústa rozťahovali od ucha k uchu zlomyseľným úšklabkom pri počúvaní Pištových hudobných utrpení. Pišta by sa bol najradšej prirútil k plotu a mlátil šíky šklabiaceho sa nepriateľa, hlava-nehlava, ale musel tu stáť pri stole a dodávať hudobného pôžitku otcovej večeri.

Ale to bol čudný pôžitok! Otcova tvár sa len väčšmi zachmúri-la a žily mu navreli na čele pri Pištových neochotných produkciách.

„S citom, s citom kuťa teremtete!“ siahal synovi z času na čas do svedomia, ale všetko darmo.

Domáca zver sa trátila, vtáctvo odletovalo a tráva nerástla na dvore, keď Pišta Harampády zafidlikal.

„Ej, ej,“ krútil hlavou znechutený otec, ktorému večera viazla v hrdle, „mohol som vychovať a s dobrým úžitkom predať peknú čriedu prasiat za tie obete, čo má táto hudba.“

Bol by najradšej roztrepal husle synovi o hlavu, ale mu ich bolo ľúto, lebo boli drahé a potom, čo môže nevinný nástroj za tuposť a zlomyseľnosť synovu. A tak skormútený otec odsotil iba tanier so zvyškami večere, udrel pästou o stôl a zahrnel v oprávnenom rozhorčení:

„Prac sa mi z očí aj s tým nástrojom, kým ti ho nerozmlátim o tú tvoju drevenú kotrbu. Nezdarný syn, splodil ťa pes!“

Mladý páňko, syn a dedič domu, koncom tohto školského roku dovŕšil svoj účet ešte i tým, že v inej zábavnejšej robote trošku pozabudol na štúdium a zlomyseľní profesori nechali ho prepadnúť z dvoch predmetov. Z latiny a z dejín.

Vtedy bolo veľa kriku a hnevu u Harampádych. Najprv ho mlátil otec, prísny a vážny chlap. Potom matka, úctyhodná, široká, tučná pani. Takto mlátievali chlapca zamietať už asi týždeň, ale potom im prišlo na myseľ, že veď toto ho cez náhradné skúšky v septembri nepretlačí. Treba mu dodať chuti, treba ho priviesť do učebnej nad-

šenosti. A tak dobrí rodičia razom upadli do druhej krajnosti: otec prednášal synovi celý deň povzbudzujúce príklady a matka ho zaplavovala lichôtkami.

„Nech ťa viacej nevidím s tým darebákom Bikficom, ktorý prepadol hádam zo všetkých predmetov, ani s Pečencom, ktorý má tiež hodne naprávať v septembri. Jediným priateľom nech ti je Šaňo Činčala z Hrušovian, od toho sa aspoň dačomu naučíš.“

Milý, dobre vychovaný Šaňo! Dobrá pani Harampádyčka si pri kontraste svojho nepodareného, zle študujúceho potomka predstavovala Šaňu ako anjela nevinnosti, ktorý len preto ešte neodletel do nebies, lebo svoje krídelká dostane až po smrti.

I tu v predsieni pritiahla si ho do kúta:

„Ďakujem vám, že ste prišli, veď on je nie zlý chlapec, ten môj Pišta, len ho spoločnosť kazí. Veď my veľmi mnoho dávame na jeho výchovu. Veď uvidíte sami, aký on vie byť milý doma. Keby len bol taký i v škole. Lenže rodičovská starostlivosť nemôže ho sprevádzať na každom kroku. A teraz poďte, sadnime si olovrantovať.“

Pri pekne prikrytom stolíku chytil Šaňu otec zlého študenta a odviedol ho do vedľajšej izbičky:

„Srdečne vám ďakujem, že ste prišli. Nechápem, čo je s tým mojím synom. Čo sa móresov, slušnosti a dobrej, pánskej výchovy týka, nemá páru na celom vidieku. Veď uvidíte sám, aký je milý a príjemný. Len škola, len tá škola, kam nedosiahne ruka starostlivých rodičov. Nechápem, ako je to možné. Keď vy ste jeho spolužiak, vy iste budete vedieť, prečo takýto milý a dobrý chlapec prináša domov také naničhodné vysvedčenie.“

Šaňo naskutku bol by vedel povedať o školských móresoch Pištu Harampádyho hodne, lenže chcel ostať diplomatom a preto s precitným smútkom krútil hlavou.

„Tam, v tej škole je to ozaj všelijako. Profesori sú neraz zaslepení, ba i zlomyseľní. Zišlo by sa im aspoň raz za mesiac narezat' päťadvadsať, aby sa spamätali zo svojej hriechnej nafúkanosti. Všetci prídu ešte raz na psov mráz,“ vzdychol Šaňo s pevnou nádejou a zasťúľil do druhej izby na bieloprikrytý stôl, na ktorom sľubne stáli utešené kopčeky klobás, oškvarkových pagáčikov, slaniny, masla, šálky medu a dobrej bielej kávičky.

„Ďakujem vám, že ste ma potešili,“ stískal Šaňovu ruku ustarostený otec. „Veľmi sa spolieham na vašu spoločnosť. Ona iste polepší môjho synáčika.“

Sadli si za stôl. Chlapci boli oproti sebe.

– Čo kopeš pod stolom? – bol by vykrikol Šaňo na nemilosrdné signály svojho priateľa. „Po olovrate hneď zmizneme,“ šeptal mu Pišta s významným mrknutím. „Dnes ťa zasvätime do kynológie.“

– Jáj, jáj, – ozve sa spod stola akýsi mňaukavý hlas. Bolestné, tiahle, ľútostivé mňaukanie. A razom nato upozorňujúce hrrr, bať, bať!

Šaňo a Pišta so záujmom pozreli pod stôl.

„Fajn spoločnosť,“ mrkol Pišta na svojho priateľa, „kuš, Trunkus, Jajteles budeš ticho!“

„Trunkusa nemusíš kopať pod stolom,“ berie psa v ochranu Marča. „On sám ťažko znáša Jajtelesovo dotieravé, ustavičné mňaukanie a rád by ho zahriakol, len keby sa dal.“

– Jáj, jáj, jáj, – kdeže sa dá kocúr Jajteles zahriaknuť. V očiach zúfalá výčitka, v hlase prosba, hrozba i zúfalstvo: „Jáj, jáj, jáj, čo vy viete, čo je hlad kocúra. Jáj, bachráči, maškrtníci, jete tam, nad stolom chlipkáte, frkate, mľaskáte, prskáte a na hladného kocúra nik z vás nemyslí. Čo by vám urobilo hodiť mi sem kožu z klobásky, z ktorej ste už i tak vyjedli chutný obsah a ktorý ani tak nestráivate. Ale aja-jaáj, čerta sa staráte vy o hlad, o krutý hlad kocúra.“

„Ticho, Jajteles,“ tíší ho Pišta, „máš sa opanovať, keď sú tu hostia!“

– Jáj, jáj, opanovať sa? Jesť chcem, ja nie španovať sa, jáj, – odvetí Jajtelesovo netrzeplivé, neskrotné škamranie.

„Dost' už tej hudby,“ udrie na stôl otec Harampády, „marš von s kocúrom.“ A ako sánku, tak sánkuje von nešťastného kocúra.

„Vše s ním tak dopadne,“ šepká Pišta Šaňovi a zamyslene hľadí za vykopnutým Jajtelesom. „Počkaj bude s ním zábava. Pozri, Marča večne, i pri jedle drží na lone Paminu. Zatiahni ju pod stolom za chvost.“

„Ba tiahni sám a daj mi pokoj so psím chvostom.“

„Jáj, keby len s tou matkou dobre dopadlo,“ vzdychne pani Harampády a vidieť na nej, že myšlienkami je inde, nie u bohato prestretého stola.

„Pištinko môj, prečo nepapáš, prečo si nevezmeš z tých dobrých klobások,“ pobádala matka syna s lúbezným úsmevom.

„Nescem“, odvrkol Pišta ako podráždený buldog a skrčil sa na stoličke.

„Aký je milý!“ ňugla matka do ľavého boka Šaña.

„Neviem, prečo nejde. Azda, že sú cudzí? Inokedy, neúrekom, len sa v ňom tak prepadáva.“

„Nože, syn môj, nepohrdaj božím jedlom, nože si vezmi poriadny kúsok klobásy a zahryzni si aj do tých fajnových, čerstvých pagáčikov,“ ozve sa otec.

„Nescem,“ zavrčal Miško krvožíznivo a udrel laktom o stôl, oprúc svoju ustarostenú hlavu do dlaní.

„Všimnite si,“ ňugol otec Šaña do pravého boku, „aký je zdržanlivý. Iný chlapec by sa vrhol na jedlo ako nevychovaný vlk.“

„Ale, syn môj milučký,“ začala matka ešte sladším hlasom, „a čože keby si si z kávičky dobrej, cedenej! Oстане pre mačičku, lebo synček nechce papať. Alebo rozmysli si to ešte i so znamenitými, dobrými klobáskami.“

Pišta udrel i druhým laktom o stôl, oprel si hlavu do oboch dlani a tak rozmýšľal. Rozmýšľal tuho, až mu žily na čele navreli, medzi zamieňavým nežným povzbudzovaním otca i matere, kým sa rozhodol.

„Tak, dajte mi kúsok,“ vybafol takým hlasom, že Trunkus úzkostlivo zabrechal pod stolom.

„Všimnite si tej skromnosti,“ ňugla matka zľava Šaña do chrbtovej kosti, až mu káva zablúdila na miesto gágora do priedušky.

„Vždy to tak robí, to je moja výchova,“ pochválil sa sprava pán Harampády šeptom, a upozorňujúc bacol Šaña laktom do rebier, že ho skoro zhodil zo stoličky pod stolík.

„Hej, vidím, veľmi fajn chlapček, aby ho... krchm, chm, kuc, kuc, kuc, prchst...“ prskal Šaña dokola, zvičajúc sa na stoličke a belasý v tvári od zblúditého glgu a len Pištove buchňaty mu pomohli.

Kechem, kchm... „Prepáčte, že som vás tak poľfkal ako veľryba svojich polárnych poľovníkov, ale darmo, káva patrí do žalúdka, nie do priedušiek,“ vyhovárал sa Šaňo umierajúcim hlasom a pomaly sa zotavoval z glgového dobrodružstva.

„Dobre, dobre, veď sa to prihodí i u grófov. Veď zato nič. Len, keď ste sa neudusili!“

Pišta zatiaľ s útrpnou tvárou zahryzal do znamenitých plodov rodičovského stola a ledva mohol dočkať koniec hostiny.

„Nejedz zaváraninu,“ kopol Pišta Šaňa pod stolom a dobromyseľne mu šeptal do ucha, „lyžicou sme z nej zberali pleseň.“

„Lyžicou?“ zhrozil sa Šaňa.

„No, a čím iným, čím sa môže so zaváraniny pleseň zberať?“

„Tak strašne mi to oznamuješ, že som si myslel, že ste ju zberali vidlami z hnojiska.“

Pišta sa zachmúril, lebo videl, že sa Šaňa plesne nebojí. Rozmýšľal iba nad nástrojom, ktorým ju z fľašky odstraňovali.

„Hrozné barbarstvo,“ zamrmlal si a urobil ešte slabý pokus, aby svojho priateľa od požívania zaváranín zachránil. „Veď taká pleseň sedí na povrchu, ani ropucha na bahne.“

„Kuš,“ utišoval ho Šaňa, „kaziš mi chuť na zaváraninu, keď mi vykladáš o ropuchách,“ a bachral ďalej ohováranú zaváraninu, až zbelasel v tvári, lebo ledva dýchal od samého pôžitku.

Jaj, ale tu je lekár. Práve vychádza z izby chorej a miery k stolu. Harampádyovci blednú a vyskočia od stola. Oči visia na Porgesovej tvári. Nová voda, nový kus mydla a nový, čistý uterák sú prichystané. Starý napred odbýva uterákovú pobožnosť. Ten má vše času dosť. No, konečne sa ozýva:

„No, tak už to máme. No, len nijaké strachy a obavy. Maličkosť, ktorá sa dá do poriadku. Malý, ale celkom malinký ileus. Drobulinká intususceptio intestinalis.“

Zbadá, že sa oň opierajú nechápavé oči, nuž pokúsi sa o populárnejší výklad.

„Nuž, ako vravím, maličkosť. Zauzlenie čriev. Črievka sa zmotajú a skrucujú. Ako by som vám ukázal názornejšie?“

Uchopí zo stola dve statné klobásky a ukazuje. „Nuž, takto! Jedno črievko sa takto krížom vchlipuje do druhého črievka a je to. No, pravda, zauzlia sa, čo by azda ani nevadilo, ale zastaví sa i obsah. Nijaké vyprázdňovanie, i vetry štrajkujú a to je to, čo nás trocha, dačo, celkom malinko znepokojuje.“

„Huk,“ klobásová demonštrácia a Porgesov povzbudivý výklad

boli také pôsobivé, že Pištov slabý žalúdok sa vzbúril. Hajde s ním von na dvor, kým nám tu pri stole nespraví neporiadok. Šaňo mu podopiera hlavu a vyťka mu precitlivosť. „Nemá ti byť hneď pre nič za nič zle. Aký vojak bude z teba?“

„Čože, vojak, ale tie črevá, hukk... črevá, veď si počul... a, zauzľujú sa. Hrozná...“

„Nie je črevo ako črevo. Išlo o črevá tvojej starej matere a k tým máš mať trocha úcty a nežnosti. Veď ide o tvoju babku. Tak a pod dnu.“

„Jaj, jaj, tá jej hrozná sporivosť,“ nariekala práve pani Harampády. „Vše som ju vystríhala, nejeďte čerešňovú zaváraninu aj s jadierkami. Veď, pravda, žalúdok plnší, ale čo z toho, keď napokon človek sa nevie vyjadriť?“

„Tak, veru, tak,“ prikyvoval Porges a dokončoval prednášku.

„Len nijaké strachy. Bude dobre. Malinká operácia pomôže. Kúsky sa rozmotajú, vzdorovité sa odrežú, zašijú a bude všetko dobre. Len pekne prichystajte chorú. Môže so mnou do Šarfie. Odveziem ju drezinou. Za hodinku sme tam. Nič sa nezmešká. Hneď som tu, len sa podívam ešte k dieťaťu Kantínskej. I tam bude dáky malý týfus alebo malinká detská cholera. Joj, ale tá Marča, tá Marča, tá nám vyrástla. Či sa pamätáš, ako som ňa na rukách nosil, a raz keď si bola zapečená...“

„Jaj, dosť už pán doktor,“ protestuje Marča červená ako rak, „choďte už do cholery, vlastne ku cholere susedovho decka.“

„No veď sa už ide,“ popúšťa Porges a už aj fíčí cez dvor smerom ku kantíne.

Ustrnutie u Harampádych povolilo. Nádej blízkej pomoci a riešenie ich oživila. Mali sa okolo chorej. Marča a mať ju prezliekali. Chlapi ostali sami. Šaňo iba krútil hlavou nad svojím priateľom Harampádom. Už dávno mu vrtal hlavou osud takýchto polopodarených, ale tým rozmaznanejších jedináčikov.

„Pán Babala, čo len ľubia rodičia na tomto naničhodnom, rozmazanom Pištovi. Skadiaľ tá opičia láska?“

Babalovou myslou mocne kmásala láska a na otázku iba roztržito pozeral oknom do záhrady.

„Skadiaľ tá nezmyselná opičia láska rodičov k nepodarenému je-

dináčikovi,“ škrabal sa po hlave a myslel na všeličo, iba nie na Šaňovu otázku. Ale, ako tak pozerá oknom do záhrady, razom sa mu tvár rozjasňuje a odpoveď už ako by mal na dlani. Prstom ukazuje smerom ku kružine: „Na, tam máš vysvetlenie.“

„A to už ako?“ Záhradník tehelne ešte pred chvíľou stál pod kružinou. Teraz vstal a nohavice zapínajúc, remeň si pášuc, pomalým krokom sa vzdľaľoval od kríčka.

„Nuž pozri len,“ všimol si ho Babala, ako sa zastavuje pri každom kroku a s akou chuťou pozerá späť pod kružinu. Nuž, potom ako by sa nekochal v potomkovi rodič, ktorý ho nie iba na svet priviedol, ale ho i v pote tváre vychováva.

Prirovnanie má v sebe čosi presvedčivého. „Musím dačo podniknúť na jeho nápravu,“ dumá Šaňo.

„Prečo neješ, keď ťa núkajú,“ vyčítal svojmu priateľovi Šaňo po olovrante. „Veď odhryzol by si si dakedy ešte aj svoje vlastné lakte,“ dodal, mysliac pri tom na dačo zlé, vojnu, hladomor, zemetrasenie či dačo podobné, čo všetko ešte budúcnosť môže priniesť.

„Probuj ty ješ klobásu, keď si pred obedom lízal med, a uvidíš, ako sa to rýmuje. A potom kde vziať trpezlivosť na jedenie, keď nás už tam za dielňam v hlinovej doline čakajú priatelia, Bikfic, Pečenec, Hnusbaum a Bugriš. Dnes tu máme výstavku psov. Či nepočuješ smutný psí rev od hlinovej doliny?“